

Validacija dviju skala dispozicijske nostalgije

Paj, Marko Damir

Master's thesis / Diplomski rad

2019

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, University of Zagreb, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:131:845572>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-17**

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
University of Zagreb
Faculty of Humanities
and Social Sciences

Repository / Repozitorij:

[ODRAZ - open repository of the University of Zagreb
Faculty of Humanities and Social Sciences](#)

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
Odsjek za psihologiju

VALIDACIJA DVIJU SKALA NOSTALGIJE

Diplomski rad

Marko Damir Paj

Mentor: Doc. dr. sc. Blaž Rebernjak

Zagreb, 2019.

Sadržaj

Uvod	1
Nostalgija	1
Vremenska perspektiva.....	4
Optimizam i pesimizam	6
Preferencija filmova i nostalgija	7
Cilj, problem i hipoteze istraživanja.....	9
Problemi i hipoteze	9
Metodologija.....	10
Sudionici	10
Upitnici i mjere	11
Rezultati.....	14
Rasprava	21
Ograničenja i implikacije.....	28
Zaključak	29
Literatura	31
Prilog A	35
Prilog B.....	36
Prilog C.....	37
Prilog D	37

Validacija skala dispozicijske nostalgije

Sažetak

Istraživači se danas slažu kako nostalgiju najčešće doživljavamo prisjećajući se osobno vrijedne uspomene iz vlastite prošlosti. Eksperimentalno je potvrđivan njezin učinak poticanja ugodnog raspoloženja te su razvijene dvije skale za procjenu njezine dispozicijske prirode; *Batcho Nostalgia Inventory* (Batcho, 1998) i *Southampton Nostalgia Scale* (Barret i sur., 2010). Skale još nisu korištene u istraživanjima na hrvatskom uzorku, stoga je cilj istraživanja bio utvrditi metrijske karakteristike, posebice valjanost hrvatskih verzija skala. Drugim riječima, cilj ovog rada bio je prosudba o valjanosti na temelju podataka o faktorskoj strukturi i konvergentnih podataka iz povezanosti dviju skala nostalgije, zatim divergentnih podataka iz povezanosti s drugim varijablama (vremenske perspektive prošlosti, optimizam i pesimizam) te kriterijskih podataka iz povezanosti s odrednicom stava (preferencijom gledanja starijih filmova). S tom svrhom provedena je on-line baterija upitnika koju je ispunilo 278 sudionika dobi od 18 do 30 godina. Rezultati sugeriraju kako se faktorske strukture testova poklapaju sa strukturama u izvornim istraživanjima, a skale dijele zadovoljavajući postotak varijance. Nadalje, pokazalo se da se izraženost dispozicijske nostalgije može predvidjeti vremenskim perspektivama prošlosti, kao i pesimizmom. Konačno, utvrđeno je kako razinu preferencije gledanja starijih filmova nije moguće predvidjeti dispozicijskom nostalgijom, čak ni uz kontrolu varijable dobi sudionika.

Ključne riječi: dispozicijska nostalgija, vremenske perspektive, optimizam, pesimizam, preferencije filmova

Validation of dispositional nostalgia scales

Summary

Today, researchers agree that nostalgia is most commonly evoked while remembering one's valued personal memory. Experimental research has confirmed the effect of nostalgia on induction of positive mood and scales for estimating its dispositional nature were developed; *Batcho Nostalgia Inventory* and *Southampton Nostalgia Scale*. As of this moment, the scales have not yet been used in research with Croatian participants. Therefore, the aim of the research is to collect data for the purpose of concluding the validity of the above-mentioned scales in the Croatian language. The specific goal is to retrieve data about the factor structure and convergent data from the correlation between the two scales. Furthermore, divergent data from the correlation with other similar variables (time perspectives of the past, optimism and pessimism) and the criterion data from the correlation with the movie preferences is to be assessed as well. An online survey was made which was completed by 278 participants aged 18 to 30 years. The results suggest that the factor structure of the scales coincided with the structures in original research and that scales share a sufficient proportion of variance. Furthermore, dispositional nostalgia proved to be positively predicted by the time perspectives of the past, as well as by pessimism. Finally, the preference of older films did not prove to be a criterion predicted by dispositional nostalgia, even while controlling the age of participants.

Ključne riječi: dispositional nostalgia, time perspective, optimism, pessimism, movie preferences

Uvod

Prisjećanje prošlosti jedno je od glavnih obilježja ljudskog pamćenja. Sretni i ugodni trenuci epizodički kodirani u našem pamćenju ponekad izazivaju žaljenje jer ih se možemo samo dosjetiti, no ne ih i ponovno proživjeti. Takav sentimentalni osjećaj prema prošlosti i čežnja za prošlim vremenom najčešće su poistovjećivani s nostalgijom. Radi se o popularnom fenomenu s dozom neodređenosti; s obzirom na osobnu prirodu nostalgije prisutna je određena nejasnoća oko općenitog shvaćanja njezine prirode i funkcije. Nakon duge povijesti negativnog vrednovanja danas je karakterizira dominantno pozitivna konotacija te dobiva sve više interesa u istraživačkoj literaturi. Posljedično, postavljaju se pitanja o tome je li nostalgija nešto što doživljavamo svi i jesu li neki skloniji doživljavati je od drugih. Pitanja poput ovih bila su temelj mnogih psiholoških istraživanja u inozemstvu, no tema nostalgije u okviru psihologije još nije istraživana u Hrvatskoj.

Nostalgija

Nostalgija kao zasebna riječ spominje se prvi put u 17. stoljeću. Fiziolog Johannes Hofer, u pokušaju da opiše simptome čežnje za domom (eng. *homesickness*) kod vojnika, spaja riječi *nostos*, značenja povratka u rodni kraj, i *algos*, značenja patnje zbog želje za povratkom kući (Hepper, Ritchie i Sedikides, 2012). Nakon patološke konotacije koju pripisuje Hofer, nostalgija se nastavlja smatrati neurološkim simptomom tijekom narednih stoljeća, a kasnije dobiva status poremećaja kojeg karakteriziraju depresivna i melankolična stanja (McCann, 1941; Rosen, 1975; prema Hepper i sur., 2012). Shvaćanje nostalgije se širi i mijenja s razvojem znanosti i istraživačkog interesa krajem 20. stoljeća zbog čega danas prevladava stav o njoj kao doživljaju kojeg istovremeno mogu karakterizirati ugodna i neugodna obilježja.

Povijesna nejednoznačnost rezultirala je različitim teorijskim pristupima u opisivanju i istraživanju nostalgije (Batcho, 1998; Davis, 1979; Jackson, 1986; prema Sedikides, Wildschut i Baden, 2004), a konsenzus još uvijek nije potpuno postignut (Hepper i sur, 2012). Shvaćanja se razlikuju po pitanju etiologije i valencije, kao i u razumijevanju njezinih kognitivnih i motivacijskih elemenata. S procjenom razine nostalgije pojedinca započeli su Holbrook i Schindler (1991) čija se definicija kasnije

ispostavila bližom području marketinga, dok je u okviru psihologije najveći opus radova proizašao iz formulacija Batcho (1995) te Sedikidesa i suradnika (2004).

Jednu definiciju predložila je Batcho (1995) krenuvši od pretpostavke o nostalgiji kao preferenciji prošlosti u odnosu na sadašnjost. Prema njoj, nostalgичne osobe izražavaju veće nedostajanje raznih aspekata prošlosti što možemo smatrati relativno stabilnom tendencijom. Formirala je *Batcho Inventar Nostalgije* (Batcho Nostalgia Inventory, 1995) skalu koja procjenjuje nedostajanje dvadeset aspekata prošlosti poput bliskih osoba, igračaka ili načina života. Zaključila je kako se radi o multifacetnom konstrukturu što nije neočekivano s obzirom na heterogenost aspekata prošlosti, a razina nostalgije može donekle varirati ovisno o kojem aspektu se radi (npr. stvarima, događajima, osobnim stanjima ili društvu) (Batcho, 1995). Provjeravajući razlike između jako nostalgичnih i slabo nostalgичnih osoba ustanovila je kako se skupine ne razlikuju prema subjektivnim procjenama sadašnjosti i budućnosti, dok jako nostalgичni mnogo pozitivnije procjenjuju prošlost u odnosu na slabo nostalgичne. Nadalje, Batcho sugerira da nedostajanje prošlosti možemo promatrati kao razinu sklonosti nostalgiji ili osobne nostalgije prema kojoj se ljudi razlikuju. Nostalgичniji se u prosjeku podjednako procjenjuju sretnima i tužnima kao oni manje nostalgичni, no imaju tendenciju doživljavati intenzivnije emocije (Batcho, 1998). Zaključak koji ona navodi je da je nostalgija primarno ugodne prirode jer tužne uspomene najčešće ne uspijevaju evocirati doživljaj nostalgije.

Najširi opus istraživanja na temu nostalgije nastavlja se na operacionalizaciju koju su predložili Sedikides i suradnici (2004) prema kojoj se radi o složenoj emociji ugodne prirode usmjerene primarno na osobnu prošlost. Doživljaj prisjećanja drage i osobno važne uspomene iz prošlosti posjeduje više funkcija u svrhu povećanja psihološke dobrobiti osobe (Sedikides i Wildschut, 2018). Emocije doživljene prilikom dosjećanja uključuju sreću, ispunjenost i sentimentalnost, a ponekad i žaljenje i nedostajanje.

Wildschut, Sedikides, Arndt i Routledge (2006) pitali su studente da se prisjete i zapišu uspomenu za koju doživljavaju nostalgiju. Analizom dosjećanih uspomena ustanovljeno je da su glavne odrednice nostalgичnih epizoda bili bliski odnosi (obitelji, prijatelji i partneri), a često i istaknuti životni događaji poput putovanja, obljetnica,

praznika ili blagdana. Afektivna priroda nostalgicnih narativa u spomenutom i narednim istraživanjima bila je mješovita; zasićena dominantno ugodnim osjećajima (radost, ispunjenost) uz prisutnost neugodnih elemenata (žaljenje, gubitak) (Batcho, 2007; Holak i Havlena, 1998; Stephan, Sedikides i Wildschut, 2012; Wildschut i sur., 2006). Heppera i suradnike (2012) je zanimalo shvaćanje prosječne osobe o nostalgiji. Za uzorak govornika engleskog jezika centralna obilježja nostalgije bile su ugodne uspomene mladosti i/ili bliskih odnosa, zatim okidači (eng. triggers) nostalgije te ugodni i, u manjoj mjeri, neugodni osjećaji.

U istraživanju međukulturalnih razlika na uzorcima iz 18 kultura diljem 5 kontinenata pronađene su visoke razine preklapanja u konceptualizaciji nostalgiji između kultura te slična ključna obilježja kao u izvornim istraživanjima (Hepper i sur.; 2014). Nadalje, frekvencije sugeriraju kako se radi o univerzalnoj emociji koju većina ljudi (80%) doživljava barem jednom tjedno (Wildschut i sur., 2006) neovisno o dobi (Routledge i sur., 2011). Eksperimentalna istraživanja usmjerena na uzročne čimbenike nostalgije ustanovila su da se emocija nostalgije dominantno javlja kao reakcija na neugodno raspoloženje ili neugodno afektivno stanje. Wildschut i sur. (2006) eksperimentalno su inducirali neugodno raspoloženje nakon čega su ispitanici izvještavali veći doživljaj nostalgije od ispitanika iz kontrolne skupine kojima raspoloženje nije inducirano. U pozadini neugodnog raspoloženja mogu biti različiti elementi poput usamljenosti (Wildschut i sur., 2006; Zhou, Sedikides, Wildschut i Gao, 2008), socijalne isključenosti (Seehusen i sur., 2013) ili misli o smrtnosti (Routledge, Arndt, Sedikides i Wildschut, 2008). Osim neugodnog raspoloženja, još neki identificirani uzročnici bili su glazba (Barret i sur., 2010) i mirisi (Reid, Green, Wildschut i Sedikides, 2010). Doživljajne dimenzije nostalgije istražili su Van Tilburg, Wildschut i Sedikides (2018) zaključivši kako je na dimenziji valencije nostalgija umjereno pozitivna. Takvi nalazi suprotni su povijesno dugotrajnim viđenjima nostalgije kao rezignacijskog doživljaja. Na dimenziji intenziteta nostalgija se pokazala kao emocija niskog intenziteta; njezin doživljaj je više blag nego prožimajući.

Sedikides i sur. (2015) sumirali su postojeće nalaze zaključivši kako je nostalgija individualni resurs za kojim osobe posežu u situacijama koje zahtijevaju aktivno, ali indirektno suočavanje. Kako je neugodni ili negativni afekt najčešće stanje u podlozi nostalgije, uloga nostalgije je kompenzacijska te se ostvaruje vraćanjem pozitivnog

afekta i ugodnog raspoloženja kako bi se reduciralo neugodno stanje u njezinoj podlozi. Pozitivni efekt se ostvaruje induciranjem pozitivnog samovrednovanja i samopoštovanja te facilitacijom optimističnih očekivanja i smisla u budućnosti (Sedikides i sur., 2015). S obzirom na značajnu prisutnost socijalnih elemenata u doživljaju nostalgije, ona se pokazala značajnom i u povećavanju doživljaja socijalne povezanosti (Sedikides i sur., 2015).

Uz razumijevanje nostalgije istraživače je zanimala i dispozicijska priroda njezina doživljavanja. Routledge i suradnici (2008) u sklopu istraživanja formirali su *Southamptonaska Skala Nostalgije* (SNS, Routledge i sur., 2008) skalu za procjenu sklonosti nostalgiji, a Barret i suradnici (2010) skali su, uz početnih pet, dodali dvije čestice. U istom istraživanju izvijestili su o značajnoj umjeno pozitivnoj korelaciji s nostalgijom mjerenom BNI skalom ($r(38)=.40$; $p<.01$), a Zhou i suradnici (2008) nadovezali su se s nalazom o usporedivoj vrijednosti korelaciji na uzorku kineskih radnika. Pierro, Pica, Klein, Kruglanski i Higgins (2013) također su izvijestili o umjereno pozitivnoj povezanosti dviju skala nostalgije ($r(113)=.53$; $p<.01$).

U istraživanju Barreta i suradnika (2010) razina doživljaja nostalgije pri dosjećanju neke uspomene pokazala se povezanom sa sklonošću nostalgiji, ali i određenim dispozicijama ličnosti te afektivnosti. U formiranom modelu sklonost nostalgiji očekivano se pokazala kao najbolji zaseban prediktor doživljene nostalgije, povrh faktora ličnosti iz Big Five inventara te pozitivne i negativne afektivnosti. U postojećim istraživanjima postoji određeni konsenzus o tome da su dvije skale (SNS i BNI) pouzdane mjere dispozicijske nostalgije. Najčešće se BNI skala smatra mjerom *osobne nostalgije*, dok je SNS skala oslovljavana kao mjera *sklonosti nostalgije* te će se navedena terminologija koristiti i u nastavku teksta. Dispozicijska orijentacija na nostalgiju bila je značajno manje proučavan pristup za razliku od nostalgije kao stanja zbog čega se vrijednim čini promotriti ih u našem istraživanju, zajedno s drugim odrednicama ličnosti .

Vremenska perspektiva

Čini se kako nostalgiju karakterizira općenita orijentacija na prošlost i doživljena iskustva. Konceptualno slična orijentacija koja uključuje i sadašnjost te budućnost

zanimala je Zimbarda i Boyda (1999) koji su se terminološki zadržali na konceptima *vremenskih perspektiva*. Vremenska perspektiva se kao orijentacija ističe prilikom usvajanja i dosjećanja iskustava, ali i donošenja odluka i formiranja ciljeva (Zimbardo i Boyd, 1999). Tako se, pri donošenju odluke, dvije osobe u istoj situaciji mogu voditi različitim vremenskim perspektivama. Primjerice, jedna se osoba može dominantno osvrnuti na iskustvo u skladu s kojim očekuje ishod odluke dok se druga može primarno osvrnuti na ambicije koje ima o budućnosti u očekivanjima o ishodu.

Zimbardo je pretpostavio postojanje „uravnotežene vremenske perspektive“ prema kojoj osoba može prema potrebi birati perspektivu ovisno o zahtjevima situacije. Međutim, u kasnijim istraživanjima sugerirao je da se pod utjecajem iskustva, kulture i odgoja razvija pristranost jednoj perspektivi (Zimbardo i Boyd, 2008). Ona postaje dominantna i dijelom dispozicijskog stila osobe, a perspektiva je prediktivna za ponašanje u različitim situacijama. Koncept vremenskih perspektiva pokazao se kao učinkovit model u predviđanju raznih životnih ishoda u područjima poput zdravlja, subjektivne dobrobiti i financijske odgovornosti (Stolarski, Fieulaine i van Beek, 2015).

Zimbardo i Boyd (1999) konstruirali su *Zimbardov inventar vremenske perspektive* (ZTPI, Zimbardo i Boyd, 1999), a provedena faktorska analiza rezultirala je petfaktorskim modelom. Faktore, u ovom slučaju vremenske perspektive, nazvali su negativna prošlost, pozitivna prošlost, hedonistička sadašnjost, fatalistička sadašnjost i budućnost. Iz naziva perspektiva je vidljivo kako su dvije orijentirane upravo na prošlost.

Negativna prošlost sastoji se od negativnih i averzivnih stavova prema prošlosti. Ova vremenska perspektiva povezana je s ruminacijom, depresijom, nižim samopoštovanjem te manjim brojem bliskim prijatelja (Zimbardo i Boyd, 1999). S druge strane, pozitivna prošlost karakterizirana je ugodnom i pozitivnom rekonstrukcijom prošlosti. Pokazala se dobrim prediktorom niske razine depresivnosti i anksioznosti te većeg samopouzdanja i percipirane socijalne podrške (Zimbardo i Boyd, 1999).

Promotrimo li odnos nostalgije i vremenskih perspektiva vidjet ćemo da je djelomično dotaknut u nekoliko istraživanja. Batcho (2011) je na studentskom uzorku ustanovila pozitivnu povezanost nostalgije (BNI) i pozitivne prošlosti ($r(91)=.21$;

$p < .01$), dok nostalgija i negativna prošlost nisu bile značajno povezane. U kasnijem istraživanju nostalgija je korelirala pozitivno sa skraćenom verzijom (3 čestice) subskale pozitivne prošlosti ($r(113) = .44$; $p < .01$) (Pierro i sur., 2013). Wildschut i Sedikides (2008) u sklopu razvoja SNS skale provjerili su na preliminarnom uzorku povezanost sklonosti nostalgije i osam čestica iz ZTPI skale (4 iz pozitivne prošlosti i 4 iz negativne) za koje su procijenili da reflektiraju nostalgičan stav prema prošlosti. Korelacija formirane kraće skale sa sklonosti nostalgiji bila je pozitivna ($r(38) = .36$; $p < .05$). Pierro i suradnici (2011) u svom istraživanju izvještavaju (očekivano) veću korelaciju ($r(113) = .57$; $p < .01$) između skraćene verzije (3 čestice) subskale pozitivne prošlosti i sklonosti nostalgiji.

Podaci ukazuju na dominantno pozitivan odnos nostalgije i prošlosti što ne čudi s obzirom na to da čestice pozitivne prošlosti reflektiraju pozitivan osvrt i nedostajanje ugodnih doživljaja iz prošlosti. Međutim, odnos sa subskalom negativne prošlosti uglavnom nije proučavan ili se nije pokazao značajnim (Batcho, 2011). U našem istraživanju odlučili smo se detaljnije promotriti odnos vremenskih perspektiva prošlosti i nostalgije kao dispozicije.

Optimizam i pesimizam

Za razliku od nostalgije u kojoj je ključno vrednovanje prošlosti, očekivanja od budućnosti najčešće su promatrana kroz koncepte optimizma i pesimizma. Oni su najčešće promatrani, iz definicije Scheiera i Carvera (1985, prema Chang 1997), kao generalizirana pozitivna i negativna očekivanja budućih ishoda. Oni su se zadržali na orijentaciji prema budućnosti i očekivanju ishoda budućih događaja, dok Dember i suradnici (1989, prema Chang 1997) predlažu širi konceptualni okvir koji uključuje i percepcije o sadašnjosti uz one o budućnosti. Model očekivanja ishoda je u literaturi oslovljavan kao *dispozicijski optimizam/pesimizam*; konstrukti optimizma i pesimizma smatraju se karakteristikama ličnosti koje određuju općenita očekivanja ishoda događaja. Polazni teorijski okviri i same definicije konstrukata pretpostavljaju da se radi o suprotnim krajevima istog kontinuuma, dok kasnija istraživanja pružaju podatke u prilog tome da se radi o djelomično nezavisnim konstruktima (Chang 1994; 1997) što otežava donošenje zaključaka u ovom području istraživanja.

Razlike između optimista i pesimista mogu se pronaći na bihevioralnom i emocionalnom planu. Pozitivnija očekivanja ishoda vode optimiste ka ustrajanju i samopouzdanju pri ostvarivanju ciljeva i prevladavanju prepreka, dok pesimisti češće pokazuju oklijevanje i sumnju (Carver i Scheier, 2001). Nadalje, s obzirom na to da optimisti očekuju pozitivne ishode, u izazovnim situacijama vjerojatnije će osjećati ugodnije osjećaje, dok pesimisti češće osjećaju neugodnije osjećaje poput anksioznosti i očaja (Carver i Scheier, 2001).

Na temu odnosa nostalgije i optimizma Batcho (1998) pronalazi da se jako nostalgični pojedinci ne razlikuju od slabo nostalgičnih prema dispozicijskom optimizmu (*Life Orientation Scale*) ili pesimizmu (*Hopelessness Scale*). S druge strane, Cheung, Sedikides i Wildschut (2013) izvještavaju o uzročnom pozitivnom efektu emocije nostalgije na optimističnost o budućnosti. Cheung, Sedikides i Wildschut (2016) se nadovezuju sličnim nalazom i potvrđuje efekt eksperimentalno doživljene nostalgije na povećanje optimističnosti o budućnosti, no samo kod osoba visoke sklonosti nostalgiji. Pri doživljaju nostalgije osobe se dosjećaju ugodnih i značajnih događaja iz prošlosti što im povećava samopouzdanje i osjećaj socijalne povezanosti te ih čini optimističnijima (Cheung i sur, 2013). Međutim, specifičan odnos dispozicijskog optimizma i pesimizma i nostalgije nije detaljnije proučavan.

Čini se kako podaci ukazuju na pozitivan odnos nostalgije i optimizma. Međutim, nekonzistentnost korištenih mjera i operacionalizacija čini donošenje zaključaka otežanima. Također, pesimizam u odnosu s nostalgijom uglavnom je izostajao iz istraživanja, osim u slučaju Batcho (1998) gdje se, formuliran kao beznadnost, ispostavio neznačajnim zbog čega odnos nije potpuno jasan.

Preferencija filmova i nostalgija

Nostalgija je osim u psihologijskoj literaturi zadobila i određen interes u području potrošačkih preferencija. Povezanost osjećaja nostalgije s određenim potrošačkim ishodima prepoznali su već Havlena i Holak (1991) te su proučavali pojavu nostalgičnih elemenata u oglašavanju i komercijalnim proizvodima. Područje potrošačkog ponašanja plodno je tlo za istraživanja s potencijalom za predviđanje nekih potrošačkih navika i posljedičnu financijsku korist. Nostalgiju u istom kontekstu promatrali su Holbrook i

Schindler (1991) kad su je definirali kao generalnu preferenciju objekata ili iskustava iz prošlosti. Takva definicija nostalgije više odražava konceptualizaciju nje kao stava zbog čega je jasna potencijalna predikcija konzumacije proizvoda iz prošlosti. Holbrook (1991) pojašnjava da objekti nostalgije mogu biti proizvodi, iskustva ili doživljaji iz prošlosti, a prošlost na koju se odnosi ne mora biti osobna, nego i iz dobi prije života osoba.

Holbrook i Schindler (1996) u svojim radovima proučavali su vezu nostalgije i preferencija prema glazbi (1989), filmovima (1991), modnim zvijezdama (1993) te fotografijama i filmskim zvijezdama (1994). Proučavanje nostalgije i preferencije filmova nastavili su u kasnijem istraživanju u kojem su sudionici procjenjivali listu od 62 filma nagrađeni nagradom Oscar. Iz rezultata su zaključili kako sudionici preferiraju filmove koji su nagrađeni u trenutku kad su sudionici bili u dobi od 26 ili 27 godina. Zatim su nostalgiju, procjenjivanu Holbrookovim indeksom nostalgije (HNI, Holbrook i Schindler, 1991) koja mjeri generalnu preferenciju objekata iz prošlosti, u analizi koristili kao moderatorsku varijablu. Skupina vrlo sklonih nostalgiji preferirala je filmove koji su nagrađeni u dobi kada su sudionici imali 19 godina, a skupina malo sklonih nostalgiji preferirala je filmove nagrađene kada su sudionici imali 28 godina. Drugim riječima, razina nostalgije moderirala je preferiranu starost filmova. Međutim, Holbrook i Schindler (1996) u raspravi navode kako nije potpuno jasno radi li se o tome da jako nostalgični više preferiraju starije filmove od slabo nostalgičnih ili je riječ o određenom periodu formiranja preferencija u kojem slabo nostalgični preferencije prema filmovima formiraju mlađi, a jako nostalgični u starijoj dobi. Drugim riječima, odnos nostalgičnosti i preferirane dobi filmova nije potpuno jasan.

Hallegate i Mariticotte (2014) u svom radu navode da preferenciju stvari iz prošlosti koju mjeri HNI skala nije opravdano smatrati nostalgijom ili sklonošću nostalgiji. HNI skala se u istraživanjima nije pokazala povezanom s BNI skalom koja je razvijena u okviru psihologije. Za procjenu sklonosti nostalgiji Hallegate i Marticotte (2014) zato sugeriraju korištenje SNS skale, a shvaćanja o tome jesu li skale nostalgije utemeljene u psihologijskoj literaturi povezane s preferencijama određenih filmova još nisu utvrđena.

Cilj, problem i hipoteze istraživanja

Cilj ovog istraživanja bio je ispitati metrijske karakteristike hrvatskih verzija skala za procjenu dispozicijske nostalgije. Za dvije postojeće skale, SNS i BNI, zanimali su nas različiti aspekti valjanosti; konstruktni, konvergentni, diskriminativni i kriterijski. O aspektima valjanosti nastojali smo zaključivati na temelju podataka o faktorskoj strukturi i pouzdanosti BNI i SNS skala, kao i njihove međusobne povezanosti. Nadalje, usmjerili smo se na odnos dispozicijske nostalgije i vremenskih perspektiva prošlosti te dispozicijskog optimizma i pesimizma. Konačno, zanimala nas je povezanost nostalgije i općenita preferencija starijih filmova.

Problemi i hipoteze

1. Ispitati metrijske karakteristike hrvatskog prijevoda *Batcho inventara nostalgije* (BNI) i *Southamptonске skale nostalgije* (SNS) te njihovu povezanost.

H1: Rezultati na BNI i SNS skalama bit će statistički značajno pozitivno povezane uz umjerenu razinu koeficijenta korelacije.

2. Ispitati mogu li se razine osobne nostalgije (BNI) i sklonosti nostalgiji (SNS) predvidjeti na temelju skupa varijabli kojeg čine dispozicije optimizma i pesimizma te vremenske perspektive pozitivne prošlosti i negativne prošlosti.

H2a: Vremenska perspektiva pozitivne prošlosti i optimizam statistički značajno će pozitivno doprinosti objašnjenju rezultata osobne nostalgije (BNI), a vremenska perspektiva negativne prošlosti i pesimizam statistički će značajno negativno doprinosti objašnjenju rezultata osobne nostalgije.

H2b: Vremenska perspektiva pozitivne prošlosti i optimizam statistički značajno će pozitivno doprinosti objašnjenju rezultata sklonosti nostalgiji (SNS), a vremenska perspektiva negativne prošlosti i pesimizam statistički će značajno negativno doprinosti objašnjenju rezultata sklonosti nostalgiji.

3. Ispitati može li se preferencija starijih filmova predviđati na temelju razine osobne nostalgije i sklonosti nostalgiji i povrh dobi sudionika.

H3: Starija dob sudionika predviđati će veću sklonost starijim filmovima, a nostalgija i sklonost nostalgiji dodatno će predviđati veću sklonost starijim filmovima povrh dobi sudionika.

Metodologija

Sudionici

Ukupno, 279 sudionika ispunilo je anketni upitnik do kraja. U istraživanju su sudjelovale osobe mlađe odrasle dobi u dobi od 18 do 30 godina. Nakon uvida u podatke jedan sudionik isključen je iz daljnje obrade zbog neispravno popunjenog upitnika. Konačno, uzorak se sastojao od 210 sudionika (76%) i 68 (24%) sudionika. Socioemografske karakteristike (obrazovanje i veličina mjesta stanovanja) uzorka mogu se vidjeti u tablici 1. Prosječna dob iznosila je 23.5 godine, uz $SD = 2.63$.

Tablica 1

Demografske karakteristike uzorka

Obrazovanje	Frekvencija	Proporcija (%)
Srednja školska sprema	83	29.9 %
Viša stručna sprema	83	29.9 %
Visoka školska sprema	112	40.3 %

Veličina stanovanja	mjesta	Frekvencija	Proporcija (%)
do 2000 stanovnika		27	9.7 %
2000 – 10 000		29	10.4 %
10 000 – 40 000		34	12.2 %
iznad 40 000 stanovnika		188	67.6 %

Upitnici i mjere

Anketa se sastojala od četiri pitanja o sociodemografskim podacima sudionika, jednog pitanja o preferencijama filmova i baterije instrumenata pripremljene za online istraživanje. Na početku upitnika od sudionika se tražilo da navedu podatke o dobi, rodu, stupnju obrazovanja i veličini mjesta u kojem su živjeli veći dio života.

Preferenciju starosti filmova nastojali smo procijeniti pomoću pitanja otvorenog tipa i upute o navođenju omiljenih filmova. Zadatak ispitanika bio je navesti pet omiljenih filmova, a formulacija priloženog teksta u anketi nalazi se u prilogu (C). Za navedene filmove u analizi su ustanovljene godine izdanja. Zanimala nas je prosječna starost omiljenih filmova sudionika koju smo formirali u varijablu kao prosječnu vrijednost godina izdavanja navedenih filmova. S obzirom na to da se radi o računanju aritmetičke sredine na temelju pet rezultata, odnosno godina filmova, odlučili smo se isključiti minimalnu i maksimalnu vrijednost kako bi smanjili vjerojatnost aberantnih rezultata.

Batcho Nostalgia Inventory (BNI) skala razvijena je u istraživanju Batcho (1995) i koristi se za procjenu osobne nostalgije. Ispituje dispozicijsku nostalgiju na temelju dvadeset čestica koje ispituju nedostajanje raznih aspekata prošlosti. U svrhu korištenja u našem istraživanju skala je prevedena na hrvatski jezik metodom dvostrukog prevođenja. Troje nezavisnih prevoditelja prevelo je skalu na hrvatski jezik uslijed čega je formulirana radna verzija skale na hrvatskom jeziku koja je zatim prevedena na engleski jezik od strane prvostupnice anglistike. Usporedbom početne i konačne verzije skale na engleskom ustanovljena je, uz manje promjene, konačna verzija skale na hrvatskom jeziku za korištenje u istraživanju. Sudionik procjenjuje razinu nedostajanja svake od ponuđenih čestica iz razdoblja ispitanikove mladosti pomoću devet uporišnih točaka. Najmanja vrijednost označava nimalo nedostajanja čestice, a najveća izrazito puno nedostajanja čestice. Neke od ponuđenih čestica su „obitelj“, „mjesta“, „glazba“, „imati nekoga na koga se možete osloniti“ i „to kakvi su ljudi bili“, a skala se nalazi u prilogu (A). Ukupni rezultat na skali izražen je kao prosječna vrijednost sume odgovora na sve čestice pri čemu veća vrijednost označava veću nostalgiju. Teorijski raspon skale

je od vrijednosti 1 do 9. Metrijske karakteristike skale prikazane su u okviru poglavlja rezultata za prvi problem.

Southampton Nostalgia Scale (SNS) koristi se za procjenu sklonosti nostalgiji. Verzija od pet čestica razvijena je u sklopu istraživanja Wildschuta i suradnika (2008), a Barret i suradnici (2010) su skali dodali još dvije čestice. Skala se sastoji od upute i sedam čestica s po sedam uporišnih točaka. Veća vrijednost označava veće slaganje s priloženom tvrdnjom, a tvrdnje se razlikuju između čestica. Skala je za potrebe našeg istraživanja prevedena na hrvatski jezik metodom dvostrukog prevođenja. Proces je bio jednak kao i slučaju BNI skale te je u konačnici formirana verzija za korištenje u istraživanju. U uputi je sadržana definicija riječi nostalgije na temelju koje sudionik zatim daje odgovore na naredne čestice. Primjer čestice glasi „Koliko vrijednosti pridajete nostalgiji“, a skala se nalazi u prilogu (B). Ukupan rezultat izražen je kao prosječna vrijednost odgovora na svih sedam čestica, a veća vrijednost označava veću sklonost nostalgiji. Teorijski raspon skale je od vrijednosti 1 do 7. Metrijske karakteristike skale obrađene su u okviru poglavlja rezultata za prvi problem.

Zimbardo Time Perspective Inventory (ZTPI, 1999) razvijen je nakon dugogodišnjeg rada autora na konstrukt, a konačna verzija ustanovljena je u istraživanju Zimbarda i Boyda (1999). ZTPI u konačnoj verziji se sastoji od 56 čestica i traži od sudionika procjenu slaganja s tvrdnjama radi procjene sklonosti vremenskoj perspektivi. Slaganje s tvrdnjama procjenjuje se pomoću pet uporišnih točaka gdje veća vrijednost označava veće slaganje s tvrdnjom. Rezultat za svaku subskalu, ekvivalentnu jednoj vremenskoj perspektivi, računa se kao prosječna vrijednost odgovora na česticama subskale, a broj čestica varira između subskala. Teorijski raspon je od vrijednosti 1 do 5. Autori u izvornom radu izvještavaju o slaganju skale s petfaktorskim modelom i objašnjenom varijancom u iznosu od 36%. U našem istraživanju korišten je inventar preveden na hrvatski jezik u istraživanju Bunjevca i suradnika (2009), i to samo subskale koje sadrže čestice za procjenu prošlosti; pozitivna prošlost i negativna prošlost. Subskala pozitivna prošlost sastoji se od 9 čestica i odražava pozitivan stav oko prošlosti. Primjer čestice je „Ugodno mi je razmišljati o vlastitoj prošlosti“. Subskala negativna prošlost sastoji se od 10 čestica odražava negativan stav prema prošlosti. Jedna od čestica glasi „Često razmišljam o tome što sam sve tijekom života trebao/la napraviti drugačije“. Faktorska analiza provedena metodom zajedničkih

faktora uz kosokutnu *oblimin* rotaciju prema većini kriterija najbolje se slaže sa zamišljenim dvofaktorskim rješenjem, međutim, neke čestice korelirale su s oba faktora što možemo djelomično pripisati blagoj negativnoj korelaciji faktora ($r = -.19$) i teorijskoj suprotnosti dviju perspektiva. S ciljem usporedbi rezultata s prethodnim istraživanjima zadržana je izvorna kombinacija čestica. Pouzdanost procijenjena Cronbachovim α koeficijentom iznosila je 0.8 za subskalu pozitivne prošlosti i 0.85 za subskalu negativne prošlosti.

Optimism-Pessimism Scale (O-PS, Chang, 2001) koristi se za procjenu dispozicijskog optimizma i pesimizma pomoću četrnaest čestica; šest za subskalu optimizma i osam za subskalu pesimizma. Skala je adaptirana na temelju tvrdnji iz Life Orientation Test i Optimism-Pessimism Scale (Chang, 2001), a prijevod na hrvatski napravio je Penezić (2002) čija verzija je i korištena u ovom istraživanju. Ispitanik brojem u vrijednosti od 1 do 5 izražava mjeru u kojoj se tvrdnja odnosi na njega, a veća vrijednost označava veće slaganje s tvrdnjom. Ukupan rezultat izražava se linearnom kombinacijom rezultata čestica, posebno za optimizam i pesimizam. Teorijski raspon rezultata za optimizam je od 6 do 30, a za pesimizam od 8 do 40. Cronbachov α koeficijent iznosio je 0.87 za skalu pesimizma i 0.76 za skalu optimizma. U našem istraživanju, faktorske analize obiju skala rezultirale su jednofaktorskim rješenjem, sukladno izvornim podacima.

Postupak

Ciljna skupina istraživanja bile su osobe mlađe životne dobi iz Hrvatske. Cilj je bio formirati što heterogeniji, iako prigodan, uzorak za postavljene probleme. U svrhu istraživanja formirana je on-line anketa koja je distribuirana putem društvenih mreža i mailing lista u rujnu i listopadu 2018. godine. Prikupljanju sudionika pristupilo se *metodom snježne grude* uz molbu i poziv za sudjelovanje u istraživanju. Pozivi su upućeni on-line putem studentima i zaposlenima uz molbu za prosljeđivanje ankete kolegama i poznanicima. Prije prelaska na ispunjavanje pitanja ankete, sudionicima je ukratko opisana svrha provođenja istraživanja te su informirani o korištenju podataka isključivo u svrhu istraživanja i slobodi na odustajanje u bilo kojem trenutku.

Rezultati

Metrijske karakteristike skala nostalgije

Proveli smo faktorske analize za BNI i SNS skale metodom zajedničkih faktora uz kosokutnu *oblimin* rotaciju. Odlučili smo koristiti eksploratornu faktorsku analizu jer su upitnici prvi put prevedeni na hrvatski jezik te *oblimin* rotaciju kako bi provjerili mogućnost više međusobno povezanih faktora koji su u društvenim znanostima vrlo česta pojava (Pituch i Stevens, 2015), premda u izvornim istraživanjima za obje skale stoji jednofaktorska struktura.

Eksploratornom faktorskom analizom čestica iz *Batcho inventara nostalgije* dobiva se rješenje koje navodi trofaktorsku strukturu uz 40% objašnjene varijance. Na scree dijagramu (Prilog D, Slika 1) jasno je uočljiv pad nakon prvog faktora, a usporedbom karakterističnih korijena nasumično generiranih u paralelnim analizama i izvornih karakterističnih korijena (Prilog D, Slika 1) uočavamo nešto veće vrijednosti za tri faktora. Prema Kaiser-Guttmanovom kriteriju u našem slučaju opravdano je zadržati samo prvi faktor, a teorijska podloga za interpretabilnost višefaktorskog rješenja nije evidentirana u ranijim istraživanjima (Batcho, 1995; Batcho, 1998). Zaključno, izvorno predloženo jednofaktorsko rješenje uz 32% objašnjene varijance čini se optimalno za interpretaciju. Korelacije čestica s faktorom prikazane su u tablici 2.

Tablica 2

Matrica faktorskih zasićenja čestica *Batcho inventara nostalgije* (BNI) (N = 278)

Čestice	Faktor 1
1. Obitelj	.619
2. Heroji ili heroine	.387
3. Nemati razloga za brigu	.585
4. Mjesta	.658
5. Glazba	.580
6. Netko koga ste voljeli	.467
7. Prijatelji	.641
8. Stvari koje ste radili	.696
9. Igračke	.536
10. To kakvi su ljudi bili	.674

Čestice	Faktor 1
11. Osjećaji koje ste imali	.615
12. Tv serije i filmovi	.624
13. Škola	.517
14. Imati nekoga na koga se možete osloniti	.589
15. Praznici	.542
16. To kakvo je društvo bilo	.659
17. Kućni ljubimci	.327
18. Ne poznavati zle i tužne stvari	.569
19. Crkva, hram, itd	.306
20. Vaš dom	.537

Pouzdanost skale procijenjena pomoću Cronbachovog α iznosila je visokih 0,9. Na temelju dobivenih podataka možemo zaključiti da skala procjenjuje razinu osobne nostalgije.

Nakon faktorske analize čestica *Southamptonske skale nostalgije* prema kriterijima se kao optimalna struktura ističe jednofaktorska, što je slučaj i u izvornim istraživanjima (Routledge i sur., 2006; Barret i sur., 2010). Model objašnjava 66% varijance, a faktorska zasićenja prikazana su u tablici 3. Pouzdanost izračunata pomoću Cronbachovog α iznosi 0.93 što možemo smatrati zadovoljavajućom razinom. Možemo zaključiti kako skala procjenjuje razinu sklonosti nostalgiji.

Tablica 3

Matrica faktorskih zasićenja čestica *Southamptonske skale nostalgije* (SNS) ($N = 278$)

Čestice	Faktor 1
1. Koliko vrijednosti pridajete nostalgiji?	.790
2. Koliko Vam je važno prisjećati se nostalgичnih iskustava?	.764
3. Koliko Vam je važno osjećati se nostalgичno?	.779
4. Koliko ste skloni osjećati se nostalgичno?	.887
5. Koliko često se osjećate nostalgичno?	.899
6. Općenito govoreći, koliko često se prisjećate nostalgичnih iskustava?	.874

Čestice	Faktor 1
7. Preciznije, koliko često se prisjećate nostalgичnih iskustava? Molimo, odaberite jedan od ponuđenih odgovora.	.689

Tablica 4

Podaci deskriptivne statistike varijabli

	M	SD	Raspon	Shapiro-Wilk p
Osobna nostalgija (BNI)	4.56	1.45	1 – 8,1	< .05
Sklonost nostalgiji (SNS)	4.16	1.28	1 – 7	< .01
Pozitivna prošlost	3.60	0.71	1,22 – 5	< .01
Negativna prošlost	2.66	0.77	1 – 4,8	< .01
Optimizam	21.3	3.87	11 – 29	< .01
Pesimizam	18.3	6.02	8 – 39	< .01

M – aritmetička vrijednost; SD – standardna devijacija; Raspon – raspon vrijednosti rezultata; Shapiro-Wilk p – statistička značajnost odstupanja od normalne distribucije Shapiro-Wilk testa, BNI – Batcho Inventar Nostalgije, SNS – Southamptonska skala nostalgije

Vrijednosti dobivene Shapiro-Wilk testom upućuju na značajna odstupanja distribucija od normalne. Uvidom u distribucije vidjeli smo da se radi o relativno zvonolikim krivuljama nalik normalnoj distribuciji. Aron, Aron i Coups (2014) navode kako se parametrijskim statističkim analizama dobivaju prilično točni rezultati kad distribucije pokazuju čak i grubo slaganje s krivuljom normaliteta zbog čega smo se

odlučili na njihovo korištenje unatoč suprotnim indikacijama u testovima. Pearsonovi koeficijenti interkorelacija varijabli za drugi problem navedeni su u tablici 6 u nastavku.

Tablica 6
Pearsonovi koeficijenti korelacija varijabli (N=278)

	Osobna nostalgija (BNI)	Sklonost nostalgiji (SNS)	Pozitivna prošlost	Negativna prošlost	Optimizam	Pesimizam
Osobna nostalgija (BNI)	-	.519**	.362**	.330**	-.086	.352**
Sklonost nostalgiji (SNS)		-	.418**	.386**	-.206**	.308**
Pozitivna prošlost			-	-.251**	.114	-.036
Negativna prošlost				-	-.358**	0.560**
Optimizam					-	-.631**
Pesimizam						-

** $p < .01$; * $p < .05$, BNI – Batcho Inventar Nostalgije, SNS – Southamptonska skala nostalgije

Pearsonov koeficijent korelacije upućuje na umjerenu do visoku razinu korelacije pozitivnog smjera ($r = .519$; $p < .01$) između sklonosti nostalgiji (SNS) i osobne nostalgije (BNI) što je u skladu s hipotezom 1 u kojoj smo pretpostavili umjereno pozitivnu povezanost. Drugim riječima, za osobe visoko na dispoziciji nostalgije vjerojatnije je da će biti sklonije doživljavanju emocije nostalgije. Nadalje, proučavanjem povezanosti između osobne nostalgije (BNI) i ostalih varijabli nalazimo statistički značajnu pozitivnu korelaciju ($p < .01$) s perspektivama pozitivne prošlosti i negativne prošlosti te pesimizmom, a nepovezanost ($p > .05$) s optimizmom. Povezanost sklonosti nostalgiji (SNS) i varijabli vidljiva je iz statistički značajnih koeficijenata

korelacije ($p < .01$); pozitivnog je predznaka s vremenskim perspektivama i pesimizmom te negativnog s optimizmom.

Odnos nostalgije i drugih dispozicijskih varijabli

Za odgovor na drugi problem bilo je potrebno provesti regresijsku analizu, a prije njezine provedbe nužno je bilo provjeriti postoje li preduvjeti za provedbu obrade postojećih podataka. Uvjet izostanka multikolinearnosti prediktorskih varijabli analizirali smo pomoću *VIF* i *Tolerance* indikatora. Inspekcijom indikatora kod prediktora dolazimo do zaključka kako multikolinearnost nije prisutna; *VIF* vrijednosti kreću se u rasponu od 1,10 – 2,18, a *Tolerance* vrijednosti od 0,46 – 0,91. Nadalje, rezidualne vrijednosti normalno su distribuirane oko pravca regresije te postoji homoscedasticitet rezultata. Time zaključujemo kako su pretpostavke zadovoljene te su provedene dvije kompletne regresijske analize; kriterije nostalgije i sklonosti nostalgiji zasebno smo predviđali pomoću istog skupa prediktora (pozitivna prošlost, negativna prošlost, optimizam i pesimizam).

Tablica 7.

Rezultati regresijskih analiza za kriterijske varijable nostalgije i sklonosti nostalgiji (N=278)

Prediktor	Osobna nostalgija (BNI)	Skлонost nostalgiji (SNS)
Pozitivna prošlost (β)	.440**	.553**
Negativna prošlost (β)	.343**	.496**
Optimizam (β)	.161*	- .099
Pesimizam (β)	.277**	- .012
R	.597**	.662**
R ²	.356	.439
R ² '	.347	.431

Legenda: β - standardizirani beta koeficijent; R – koeficijent multiple regresije; R²- proporcija varijance kriterija objašnjena prediktorima; R² ' – korigirana proporcija varijance kriterija objašnjena prediktorima; * $p < 0.05$; ** $p < .01$

Koeficijent multiple regresije za kriterijsku varijablu osobne nostalgije u iznosu od 0.597 ($p < .01$) što čini 35.6% objašnjene varijance rezultata osobne nostalgije. Pozitivna prošlost pokazala se kao najbolji statistički značajan prediktor nostalgije ($\beta = .44$; $p < .01$). Negativna prošlost ($\beta = .343$; $p < .01$), optimizam ($\beta = .161$; $p < .05$) i pesimizam ($\beta = .277$; $p < .01$) također su se pokazali statistički značajno pozitivnima u predviđanju razine osobne nostalgije što hipotezu 2a čini samo djelomično potvrđenom, budući da smo pretpostavili pozitivan smjer odnosa osobne nostalgije i pozitivne prošlosti te optimizma, te negativan smjer s negativnom prošlosti i pesimizmom. Iako optimizam samostalno ne korelira s osobnom nostalgijom, u okviru regresije pokazao se statistički značajnim u doprinosu što upućuje na njegovu supresorsku ulogu u modelu.

Koeficijent multiple regresije za kriterijsku varijablu sklonosti nostalgiji iznosi 0.662 ($p < .01$), a model objašnjava 43.9% varijance rezultata sklonosti nostalgiji. Perspektive pozitivna prošlost ($\beta = .553$; $p < .01$) i negativna prošlost ($\beta = .496$; $p < .01$) pokazale su se kao statistički značajni prediktori u modelu, dok optimizam i pesimizam objašnjenju varijance kriterija ne pridonose statistički značajno, unatoč značajnim samostalnim korelacijama sa sklonosti nostalgiji. Time smo samo djelomično potvrdili hipotezu 2b koja je pretpostavljala pozitivan smjer odnosa sklonosti nostalgije i pozitivne prošlosti te optimizma, te negativan smjer s negativnom prošlosti i pesimizmom. Rezultati sugeriraju da je kompletan varijabilitet između optimizma te pesimizma i sklonosti nostalgiji sadržan u vremenskim perspektivama prošlosti.

Nostalgija, dob i preferencija filmova

Zanimala nas je starost omiljenih filmova sudionika koju smo formirali u varijablu kao prosječnu vrijednost godina izdavanja navedenih omiljenih filmova. Odlučili smo se isključiti minimalnu i maksimalnu vrijednost svih sudionika kako bi smanjili vjerojatnost aberantnih rezultata. Naime, u slučaju postojanja aberantnih rezultata aritmetička sredina nije najtočniji parametar (Aron i sur., 2014). U tablici 7 navedeni su deskriptivni podaci za varijablu *Godina filmova*, jednaku prosječnoj godini izdavanja navedenih filmova. Uvidom u oblik distribucije prosječne godine izdavanja preferiranih filmova vidjeli smo kako je distribucija negativno asimetrična; sudionici mnogo češće kao omiljene navode filmove recentnijih godina izdavanja. Deskriptivni podaci varijabli dobi i preferencija filmova nalaze se u tablici 7.

Tablica 7

Deskriptivni podaci za prosječnu starost omiljenih filmova sudionika (N=278)

	M	SD	Dobiveni raspon
Godina filmova	2002	8.08	1960 – 2016
Starost filmova	15.8	8.08	2 – 58
Dob	23.5	2.63	18 - 30

M – aritmetička vrijednost; SD – standardna devijacija; Raspon – raspon vrijednosti rezultata, Godina filmova – prosječna vrijednost godina navedenih filmova, Starost filmova – prosječna vrijednost godina navedenih filmova oduzeta od trenutne godine,

U nastavku je bilo potrebno provesti hijerarhijsku regresijsku analizu. Analizom indikatora za preduvjete regresijske analize uočili smo kako problem multikolinearnosti ne postoji (*VIF*: 1.01 – 1.37, *Tolerance*: 0.731 – 0.992). Međutim, distribucija rezidualnih vrijednosti odstupala je od normalne što se dominantno može pripisati negativnoj asimetričnosti distribucije starosti filmova. U tom slučaju Aron i suradnici (2014) predlažu transformaciju korjenovanjem koja ne mijenja rangove rezultata, a omogućava normaliziranje distribucije rezultata. Nakon što smo prosječnu godina izdanja filmova oduzeli od tekuće godine kako bi formirali varijablu *Starost filmova*, rezultate smo korjenovali te su parametri nove distribucije navedeni u tablici 7 pod nazivom $\sqrt{\text{Starost filmova}}$. *Starost filmova* je varijabla pozitivno asimetrične distribucije transformaciju ovog tipa čini opravdanu. Zadovoljavanjem pretpostavke normaliteta reziduala proveli smo hijerarhijsku regresijsku analizu za kriterij preferirane starosti filmova. U prvom koraku uveli smo varijablu dobi sudionika kako bi provjerili povezanost dobi sudionika i preferirane starosti filmova, a u drugom koraku osobnu nostalgiju i sklonost nostalgiji kako bi ispitali doprinos nostalgije povrh dobi u preferencijama starijih filmova. Rezultati su navedeni u tablici 8.

Tablica 8

Rezultati hijerarhijske regresijske za kriterij preferirane starosti filmova (N=278)

Prediktor	Korak 1.	Korak 2.
Dob sudionika (β)	.211**	.206**
Nostalgija (β)		.015
Sklonost nostalgiji (β)		- .057
R	.211**	.217**
R ²	.044	.047
R ² '	.041	.036
ΔR^2		.0026

Legenda: β - standardizirani beta koeficijent; R – koeficijent multiple regresije; R²- proporcija varijance kriterija objašnjena prediktorima; R² ' – korigirana proporcija varijance kriterija objašnjena prediktorima; ΔR^2 – razlika u količini objašnjene varijance

U prvom koraku kao prediktor uvrstili smo dob sudionika koja se ispostavila statistički značajnom u predviđanju dobi omiljenih filmova ($\beta=.211$; $p<.01$) te je objašnjavala 4,4% varijance starosti omiljenih filmova. Drugim riječima, stariji sudionici nešto češće su navodili filmove ranijih godina izdanja kao omiljene. U drugom koraku uvrstili smo nostalgiju i sklonost nostalgiji kako bi provjerili hipotezu doprinose li dodane varijable povrh dobi objašnjenju varijabiliteta dobi omiljenih filmova. Iz tablice možemo vidjeti kako hipoteza o doprinosu nostalgije u predviđanju preferencije starijih filmova povrh dobi nije potvrđena. Nostalgija i sklonost nostalgiji ne pridonose značajno ($\Delta R^2=.0026$; $p>.05$) predviđanju prosječne godine izdavanja omiljenih filmova sudionika, čak i nakon kontrole dobi sudionika.

Rasprava

Kako bismo zaključili o metrijskim karakteristikama hrvatskih prijevoda skala dispozicijske nostalgije u raspravi ćemo detaljnije diskutirati dobivene rezultate. Prije svega, usmjerit ćemo se na analizu navedenih upitnika. *Batcho inventar nostalgije* (BNI) kao skala osobne nostalgije ispostavila se valjanom i pouzdanom na našem

uzorku. Zaključak koji možemo izvesti iz podataka jest da ona dobro procjenjuje generalnu razinu nostalgčnosti osobe. Kao i u izvornom istraživanju Batcho (1995), doprinos čestica faktoru koji upitnik mjeri varirao je ovisno o tome o kojem se aspektu prošlosti radi. Nedostajanje mjesta, prijatelja, osjećaja ili toga kakvo je društvo bilo iz mladosti osobe općenito se više poklapa s konstruktom koji skala procjenjuje, dok primjerice nedostajanje crkve ili hrama, heroja ili kućnih ljubimaca nisu aspekti koje sudionici procjenjuju u skladu s ostalima bližim nostalgiji. Iz deskriptivnih podataka možemo vidjeti kako se radi o normalnom raspršenju; većina sudionika iskazuje o srednjim razinama nostalgije, dok rezultate niske i visoke nostalgčnosti postiže manji broj sudionika.

Southamptonska skala nostalgije (SNS) pokazala se valjanom i pouzdanom u razlikovanju ispitanika na temelju sklonosti emocije nostalgije. U prevedenom obliku odlučili smo se navesti definiciju nostalgije na temelju koje ispitanici procjenjuju svoju sklonost što ide u prilog pojavnj valjanosti skale, no omogućuje i jasniji uvid sudionika u predmet mjerenja skale i davanje socijalno poželjnijih odgovora. Priloženu definiciju nastojali smo maksimalno približiti izvorno korištenoj u engleskoj verziji skale kako bismo mogli uspoređivati rezultate s onima iz prethodnih istraživanja. Čestice su se pokazale uspješnima u doprinosu faktoru koji skala mjeri, a iz deskriptivnih podataka možemo vidjeti kako je većina sudionika umjereno do blago povišene sklonosti, a manji broj njih malo ili veoma sklon nostalgiji.

Drugi dio problema odnosio se na povezanost osobne nostalgije i sklonosti emociji nostalgije. Radi se o različitim operacionalizacijama sličnog konstrukta te se njihova korelacija očekivano ispostavila statistički značajno pozitivna ($r = .517$; $p < .01$) uz 25% zajedničke varijance. U prethodnim istraživanjima dobiveni su koeficijenti korelacija usporedivi našima (Routledge i sur., 2008; $r(38) = .40$; $p < .01$; Zhou i sur., 2008; $r(193) = .41$; $p < .01$; Pierro i sur., 2011; $r(113) = .53$; $p < .01$). Nostalgčnije osobe koje izvještavaju o većem nedostajanju raznih aspekata prošlosti sklonije su više vrednovati i češće doživljavati emociju nostalgije, sentimentalnu čežnju za iskustvima koja se najčešće javlja kao odgovor na neugodno raspoloženje. Veća razina osobne nostalgije povezana je s općenito pozitivnijim stavom prema osobnoj prošlosti (Batcho, 1998), a ugodni doživljaji iz prošlosti će vjerojatnije biti objektima emocionalne čežnje

za prošlost (Sedikides i Wildschut, 2008). Rezultati dobiveni u našem istraživanju idu u prilog konstruktne valjanosti skala na hrvatskom uzorku, uz konvergentne podatke o sličnoj valjanosti.

U okviru drugog problema odlučili smo se istražiti doprinos vremenskih perspektiva orijentiranih na prošlost te optimizma i pesimizma u objašnjenju osobne nostalgije i sklonosti nostalgiji. Osobna nostalgija se pokazala najviše objašnjena vremenskom perspektivom pozitivne prošlosti ($\beta=.44$; $p<.01$) sukladno hipotezi 2a. Takvi rezultati nisu neočekivani s obzirom na to da čestice subskale pozitivne prošlosti djelomično odražavaju nostalgican pogled na prošlost i, kao što vidimo iz korelacija, dijele dio varijance. Primjerice, jedna od čestica subskale glasi „*Hvata me nostalgija za mojim djetinjstvom.*“. Prema tome, osobe koje osobnu prošlost smatraju pozitivnijom izražavat će veće nedostajanje aspekata prošlosti. Nalazi sličnog trenda izvještavani su u nekoliko navrata; konkretno, za osobe više na razini osobne nostalgije vjerojatnije je da će procjenjivati svoju prošlost pozitivno (Batcho, 1998) i izvještavati o pozitivnim iskustvima iz djetinjstva (Batcho, 2013). Pozitivan smjer odnosa pozitivne prošlosti i osobne nostalgije ustanovljen je u istraživanju Batcho (2011) te u istraživanju Pierroa i suradnika (2011).

Subskala „negativna prošlost“ iz upitnika vremenskih perspektiva se također pokazala značajnom u doprinosu objašnjenju varijance osobne nostalgije ($\beta=.343$; $p<.01$), i to u pozitivnom smjeru što nije u skladu s hipotezom 2a. Takav nalaz je pomalo neočekivan jer više rezultate na subskali karakteriziraju averzivni i negativni stavovi prema prošlosti. Sudeći prema rezultatima možemo reći da je za osobe koje prošlost promatraju kroz negativnu prizmu vjerojatnije da će im aspekti prošlosti više nedostajati. To sugerira dozu ambivalentnosti konstrukta na našem prikupljenom uzorku. Primjerice, naši rezultati nisu sukladni onima iz istraživanja Batcho (2011) gdje povezanost između perspektive negativne prošlosti i osobne nostalgije nije pronađena. Neka istraživanja ustanovila su povezanost nostalgije sa žaljenjem za bezbrižnošću i slobodom od odgovornosti (Batcho, 1998, 2008; Wildschut i sur., 2006, Barret i sur., 2010), a premda nostalgiju primarno karakteriziraju ugodne emocije, neugodne emocije također mogu biti prisutne (Batcho, 2007; Sedikides i sur., 2008).

Promotrimo li odnos osobne nostalgije (BNI) i dispozicija optimizma i pesimizma vidjet ćemo da su se optimizam i pesimizam pokazali kao statistički značajni prediktori pozitivnog predznaka u modelu ($\beta=.161$; $p<.05$; $\beta=.277$; $p<.01$), što je samo djelomično u skladu s hipotezom 2a. Iz tablice korelacija možemo vidjeti kako je samo pesimizam u pozitivnoj korelaciji s osobnom nostalgijom ($r=.339$; $p<.01$) što nam sugerira da optimizam doprinosi ukupnoj objašnjenjanoj varijanci kriterija u regresijskom modelu, iako sam nije značajno povezan s kriterijem, te nas navodi na zaključak o njegovom supresorskom efektu. U okviru regresije optimizam vrlo vjerojatno objašnjava dio varijance pesimizma nepovezane s nostalgijom te time ispada značajan prediktor kriterija u modelu. Takav zaključak se čini izvjesnim s obzirom na poveću korelaciju optimizma i pesimizma ($r=-.651$; $p<.01$) sugerirajući da dijele 40% zajedničke varijance. Rezultati ukazuju da generalna negativna očekivanja budućih ishoda doprinose objašnjenju dijela varijance nedostajanja raznih aspekata prošlosti osobe ili osobne nostalgije.

Za sklonost nostalgiji (SNS) kao kriterij rezultati su pokazali djelomično sličan trend. Sklonost nostalgiji pokazala se statistički značajno objašnjenom prediktorima pozitivne prošlosti ($\beta =.553$; $p<.01$) te negativne prošlosti ($\beta =.496$; $p<.01$). Smjer oba odnosa je pozitivan što je samo djelomično u skladu s hipotezom 2b u kojoj smo predvidjeli pozitivan odnos s pozitivnom prošlošću, a negativan s negativnom prošlošću. Pozitivan odnos pozitivne prošlosti i sklonosti nostalgiji ustanovljen je u istraživanju Routledgea i sur. (2008) te u istraživanju Pierroa i suradnika (2011). Drugim riječima, osobe sklonije doživljavanju i vrednovanju nostalgije kao emocije može karakterizirati pozitivan, ali i negativan, osvrt na osobnu prošlost definiran kao vremenska perspektiva. Odnos pozitivne prošlosti i sklonosti nostalgiji ustanovljen je u istraživanju Routledgea i sur. (2008) te u istraživanju Pierroa i suradnika (2011), dok odnos negativne prošlosti i ovog kriterija nije zasebno proučavan.

Nadalje, regresijska analiza rezultirala je neznačajnim standardiziranim koeficijentima za optimizam ($\beta=-.099$; $p>.05$) i pesimizam ($\beta=-.012$; $p>.05$) za sklonost nostalgiji (SNS) kao kriterij što je u nesukladno hipotezi 2b. Premda su obje varijable u korelaciji s kriterijem (OPT, $r=-.206$; $p<.01$; PES; $r=.308$, $p<.01$), sav doprinos objašnjenju varijance sklonosti nostalgiji u regresijskom modelu sadržan je u ostalim

prediktorima, točnije, u varijanci negativne prošlosti jer iz korelacija možemo vidjeti da su optimizam i pesimizam značajne povezanosti samo s negativnom prošlosti. Rezultati upućuju na to da, iako su generalno negativnija očekivanja budućih ishoda povezana s čestinom i važnosti doživljavanja emocije nostalgije, varijabilitet optimizma te pesimizma i sklonosti nostalgiji može se objasniti i na temelju vremenskih perspektiva prošlosti.

U objašnjenju povezanosti vremenske perspektive negativne prošlosti i nostalgije mogu poslužiti nalazi o povezanosti nostalgije i neuroticizma (Seehusen i sur., 2013) te negativne afektivnosti osobe (Barret i sur., 2010; Wildschut i sur., 2006). U prilog tome ide i potvrđivani efekt nostalgije u vraćanju pozitivnog raspoloženja uslijed doživljaja neugodnog raspoloženja, usamljenosti ili tuge (Sedikides i sur., 2015). Jedna od mogućnosti je da osobe s negativnijim stavom prema prošlosti karakterizira i veća opća incidencija neugodnih stanja. Subskala negativne prošlosti reflektira povijest neugodnih životnih iskustava i osjećaj žaljenja, a u originalnom istraživanju se pokazala negativno povezanom s emocionalnom stabilnošću, ugodnošću i samopoštovanjem (Zimbardo i Boyd, 1999). Averzivan stav prema prošlosti prema tome bi mogao biti uvjetovan češćim doživljavanjem neugodnih stanja, tipičnijim za osobe višeg neuroticizma, a čestina neugodnih stanja zatim uvjetuje nostalgiju. Routledge i suradnici (2008) nalaze kako je količina disruptivnih životnih događaja (npr. smrt bliske osobe, teške ekonomske situacije, promjena životnih uvjeta) pozitivno povezana s obje mjere nostalgije.

Istraživanja sugeriraju na njezinu zaštitničku ulogu pri suočavanju s neugodnim stanjima gdje pozitivne refleksije na vlastitu prošlost služe kao repozitorij ugodnih doživljaja što je čini korisnim psihološkim resursom (Routledge i sur., 2013). Međutim, Robertson (2013) ističe kako nostalgija ne mora biti nužno korisna za sve pojedince; čini se kako više koristi od nje imaju pojedinci motivirani na smanjenje psiholoških deficita ili oni povećane anksioznosti zbog manje uspješnih socijalnih interakcija.

Nadalje, uvidom u čestice subskala vremenskih perspektiva prošlosti uočiti ćemo kako je pozitivna prošlost više zasićena socijalnim iskustvima iz prošlosti, što je ujedno i ključno obilježje nostalgije, dok je za negativnu prošlost karakterističnije vrednovanje

osobnih iskustava. Na to upućuju i nalazi iz kroskulturalne analize vremenskih perspektiva Sircova i suradnika (2014) koji pozitivnu prošlost opisuju kao ugodnu, sentimentalnu i nostalgичnu dimenzije s naglaskom na bliske odnose, dok negativna prošlost reflektira fokus na averzivna, traumatična iskustva i žaljenje. Iz korelacije dviju subskala ($r=-.25$; $p<.01$) možemo vidjeti da se ne radi o pretjerano povezanim, a svakako ne potpuno suprotnim dimenzijama kao što njihov naziv pomalo upućuje zbog čega istosmjerna korelacija s nostalgijom nije neobjašnjiva.

U osvrtu na optimizam i pesimizam možemo reći kako se pesimizam pokazao prediktivnijim za predviđanje razine nostalgije u slučaju obje mjere nostalgije, i to u pozitivnom smjeru. Takav rezultat je nešto drugačijeg trenda od onog u istraživanju Batcho (1998) koja je, koristeći Life Orientation Test skalu, ustanovila podjednake razine optimizma u skupinama jako nostalgичnih i slabo nostalgичnih sudionika. Beznadnost (Hopelessness Scale) je smatrala ekvivalentnom pesimizmu te je ustanovila kako se skupine jako i slabo nostalgичnih prema njoj također značajno ne razlikuju. Pogledamo li način na koji je formirana skala osobne nostalgije (BNI) vidjet ćemo da je cilj sudionika bio procijeniti razinu nedostajanja raznih aspekata osobne prošlosti. Moguće objašnjenje je da pojedinci nesigurniji oko ishoda u budućnosti više vrijednosti nalaze u ugodnim događajima iz osobne prošlosti te im pridaju više vrijednosti.

Dispozicijsko tumačenje optimizma i pesimizma nadovezuje se na teorije koje tumače očekivanja u okviru postizanja ciljeva. Primjerice, Scheier i Carver (1985; prema Chang, 2001) očekivanja smatraju direktno povezanim sa životnim situacijama i ishodima u kojima ona mogu predviđati ponašanja i emocionalne reakcije. Pri postizanju ishoda pritom će se optimistična očekivanja češće manifestirati u doživljaj samopouzdanja, dok će pesimistična karakterizirati sumnja. Ako se pak radi o ishodima koje prate stresne okolnosti ili prepreke, optimisti češće ostaju usmjereni na ishode, dok će pesimisti vjerojatnije pokazivati sklonost odvajanju od njih – bilo putem razmišljanja o nečem drugom ili maštanju (Carver i sur., 1993; Scheier i sur, 1989; prema Chang, 2001). Jedna od mogućnosti je da nostalgичno dosjećanje, koje je u osnovi slično maštanju, može služiti kao konstruktivni oblik odvajanja od cilja, i to vraćanjem osjećaja smisla. Sedikides i suradnici (2018) izvještavaju kako nostalgija može pospješiti motivaciju za postizanjem osobno važnog ishoda; doživljavanje emocije

nostalgije inducira osjećaj smisla koji povećava motivaciju, a prisutan efekt se javlja i povrh pozitivnog afekta nostalgičnog doživljaja. Nadalje, Cheung i suradnici (2013, 2016) eksperimentalno su potvrdili djelovanje doživljaja nostalgije na optimistična očekivanja od budućnosti putem medijskog efekta samopoštovanja na odnos nostalgije i optimizma. Moguće bi bilo pretpostaviti da nostalgija vraća osjećaj optimističnosti kod onih s poteškoćama u očekivanju pozitivnih ishoda.

Uzevši rezultate u obzir, možemo zaključiti da optimizam i pesimizam mogu do neke mjere pridonijeti objašnjenju dispozicijske nostalgičnosti osobe, bilo osobne ili kao sklonosti doživljavanju, no vremenske perspektive su se u tom pogledu pokazale kao mnogo bolji prediktori. U svrhu divergentne valjanosti ovi podaci nam sugeriraju kako je nostalgija djelomično određena perspektivama prošlosti, no i očekivanjima ishoda u budućnosti (primarno pomoću pesimizma).

Treći problem odnosio se na istraživački problem vezan uz ulogu nostalgije u preferenciji starijih filmova. Kako bi proučili navedeni odnos važno je bilo statistički kontrolirati odnos dobi i preferirane starosti filmova da bi se uvjerali da je doprinos nostalgije neovisan o dobi. Rezultati sugeriraju kako su dob sudionika i preferirana starost omiljenih filmova blago povezani ($\beta=.211$; $p<.01$). Nakon što smo u drugom koraku analize uz dob dodali i osobnu nostalgiju te sklonost nostalgiji kao prediktore, skup varijabli nije statistički značajno bolje objašnjavao varijancu preferirane starosti filmova od same dobi sudionika. Time nismo potvrdili hipotezu u kojoj smo pretpostavili da će nostalgija predviđati preferiranu starost omiljenih filmova povrh dobi. Ono što iz rezultata možemo izvijestiti je da stariji sudionici preferiraju nešto starije filmove nego mlađi sudionici. Međutim, korelacija je relativno male veličine, kao i količina objašnjene varijance preferencije filmova pomoću dobi.

Nadalje, rezultati također sugeriraju da osobna nostalgija i sklonost nostalgiji nisu značajne odrednice preferirane dobi filmova, odnosno da nedostajanje raznih aspekata prošlosti te više vrednovanje i često doživljavanje osjećaja nostalgije nije povezano s preferiranjem općenito starijih filmova. Takav rezultat može se tumačiti nalazima koji sugeriraju da se nostalgija ne može smatrati ekvivalentom generalnog preferiranja prošlosti i njezinih aspekata u odnosu na sadašnjost, već da je njezina

priroda kompleksnije psihološke naravi i različita od jednostavnog stava prema prošlosti (Wildschut i sur., 2006). Takvo shvaćanje reflektirano je u skalama nostalgije korištenim u ovom istraživanju koje je važno razlikovati od skala koje se dominantno koriste za procjenu nostalgije u svrhu predviđanja konzumerističkih ili marketinških elemenata (HNI). Zaključno, preferencija starijih filmova nije bihevioralna odrednica povezana s razinom dispozicijske nostalgije, odnosno, kriterijska valjanost skale u predviđanju preferiranja starijih filmova nije pronađena za sudionike ovog istraživanja.

Nadalje, pitanje je reprezentira li prosječna godina izdavanja pet omiljenih filmova sudionika zapravo preferiranu starost filmova. Mogli bi hipotetizirati da je kroz dulji period filmske povijesti dostupnost filmova bila mnogo ograničenija nego danas te da godina izdavanja filma više ne posjeduje jednaku ulogu. Iako nostalgija i starost filmova prema našim rezultatima nisu povezane, moguće je da su neki drugi elementi filmskih preferencija povezani s razinom nostalgije, primjerice, omiljeni žanr ili oblik filmskog narativa u filmu čije efekte bi bilo vrijedno istražiti u daljnjim istraživanjima.

Ograničenja i implikacije

Od ograničenja istraživanja važno je navesti činjenicu da se radi o prijevodu skala za konstrukte formirane na engleskom jeziku. Drugim riječima, korištene skale nostalgije i sklonosti nostalgiji procjenjuju konstrukte iz engleskog adaptirane na hrvatski jezik. Barret i suradnici (2010) izvještavaju o univerzalnosti emocije nostalgije na 18 kultura i nekoliko jezika, no kulturalne specifičnosti složenih emocija i trajnih dispozicija ličnosti česta su pojava u psihologijskim istraživanjima. Prema tome, o njihovoj kroskulturalnoj ekvivalentnosti treba zaključivati s određenom dozom opreza i uz dodatna istraživanja koja tome govore u prilog. Korelacija između skala nostalgija u našem istraživanju sukladna je vrijednostima prethodno izvještenima u istraživanjima što može biti indicacija u prilog sličnosti konstrukta na našem uzorku.

Uzorak prikupljen u istraživanju je prigodan; radi se o mlađim osobama dominantno studentske populacije iz Hrvatske, a većinu sudionika čine žene i stanovnici većih gradova. Slični trendovi česta su pojava u društvenim istraživanjima što zahtijeva veći oprez pri generalizaciji rezultata na populaciju. Odnos dobi i nostalgije u istraživanjima karakteriziraju mješoviti nalazi; Batcho (1995) nalazi da su stariji

ispitanici manjih razina osobne nostalgije od mlađih ispitanika, dok drugi izvještavaju o podjednakim frekvencijama doživljaja nostalgije u raznim dobnim grupama (Hepper i sur., 2013; Routledge i sur., 2011, Zhou i sur., 2008; prema Routledge i sur., 2013). Istraživanja iz literature bazirala se na uzorcima većinski zasićenima mlađim dijelom populacije zbog čega zaključak još nije konačan.

Način prikupljanja podataka bio je podložan samoselekciji sudionika, a kako se radi o upitničkim mjerama prisutan je i problem socijalno poželjnog odgovaranja. Međutim, uzorak je relativno heterogen s obzirom na proučavanu populaciju, a distribucije varijabli sličnih su trendova kao i u prethodnim istraživanjima. U budućim istraživanjima od koristi bi bilo provjeriti iste hipoteze i na uzorku iz opće populacije.

Iako posjeduje određena ograničenja, naše istraživanje usredotočilo se na još uvijek neistraženo područje u Hrvatskoj. Skale nostalgije pri put su prevedene i korištene na hrvatskom uzorku, a iz rezultata možemo vidjeti kako se radi o zadovoljavajućim razinama pouzdanosti skala. Konstrukte karakteriziraju faktorske dimenzije sukladne onima u stranim istraživanjima što je glavni prilog zaključku da se radi o uniformnim konstruktima vrijednima za proučavanje u okviru hrvatske populacije. Frekvencija doživljavanja emocije nostalgije i u našem istraživanju pokazala se sličnog trenda kao i u prethodnim istraživanjima. Drugim riječima, s obzirom na visoku prevalenciju doživljavanja nostalgije (za većinu sudionika to je slučaj barem jednom tjedno) nedvojbeno je kako se radi o relevantnom aspektu emocionalnog repertoara. Podaci u prilog jasnije dispozicijske prirode nostalgije mogu odgovoriti na pitanja o njezinoj stabilnosti tijekom različitih životnih situacija i razdoblja te predložiti nove probleme i hipoteze za istraživanja. Uvidom u bihevioralne odrednice nostalgije, kao što su preferencije filmova, mogu se steći važna saznanja o potencijalnim domenama u kojima doživljaj nostalgije ima ulogu. Većim istraživačkim fokusom bi se dodatno približili cilju jasnije spoznaje nostalgije.

Zaključak

Skale za procjenu dispozicijske nostalgije, Batcho inventar nostalgije i Southamptonska skala nostalgije, prevedeni na hrvatski jezik i primijenjene na uzorku hrvatskih ispitanika pokazale su zadovoljavajuće razine pouzdanosti te sukladnost faktorskih

struktura s izvornim istraživanjima. Navedeni podaci idu u prilog zaključka o konstruktnoj valjanosti navedenih skala, a umjerena povezanost između navedenih skala pruža konvergentne podatke o valjanosti. Iz divergentnih podataka, odnosa s drugim varijablama, vidimo da je osobna nostalgija (BNI) pozitivno predviđena skupom varijabli koje uključuju vremenske perspektive prošlosti te pesimizmom i optimizmom (supresor varijabla). Iz istog skupa varijabli značajan (pozitivan) doprinos objašnjenju sklonosti nostalgiji (SNS) imale su samo vremenske perspektive prošlosti.

Preferirana starost filmova kao kriterij nije se pokazala objašnjenom od strane nostalgije, čak i nakon kontrole dobi ispitanika, sugerirajući da navedene skale dispozicijske nostalgije nisu značajne odrednice preferiranja starijih filmova.

Literatura

- Aron, A., Aron, E. N., & Coups, E. J. (2014). *Statistics for psychology* (6. uppl.).
- Barrett, F. S., Grimm, K. J., Robins, R. W., Wildschut, T., Sedikides, C., & Janata, P. (2010). Music-evoked nostalgia: Affect, memory, and personality. *Emotion, 10*(3), 390.
- Batcho, K. I., & Shikh, S. (2016). Anticipatory nostalgia: Missing the present before it's gone. *Personality and Individual Differences, 98*, 75-84.
- Batcho, K. I. (2013). Nostalgia: Retreat or support in difficult times?. *The American Journal of Psychology, 126*(3), 355-367.
- Batcho, K. I., DaRin, M. L., Nave, A. M., & Yaworsky, R. R. (2008). Nostalgia and identity in song lyrics. *Psychology of Aesthetics, Creativity, and the Arts, 2*(4), 236.
- Batcho, K. I. (2007). Nostalgia and the emotional tone and content of song lyrics. *The American Journal of Psychology, 361-381*.
- Batcho, K. I. (1998). Personal nostalgia, world view, memory, and emotionality. *Perceptual and Motor Skills, 87*(2), 411-432.
- Batcho, K. I. (1995). Nostalgia: A psychological perspective. *Perceptual and motor skills, 80*(1), 131-143.
- Bunjevac, T., Bokulić, M., Matić, J., Punek, J., Tomaš, T. i Vrlec, A. (2009). *Zimbardov inventar vremenske perspektive. Neobjavljeni znanstveni rad*.
- Carver, C. S., & Scheier, M. F. (2001). Optimism, pessimism, and self-regulation. *Optimism and pessimism: Implications for theory, research, and practice, 31*, 51.
- Chang, E. C. (2001). *Optimism & pessimism: Implications for theory, research, and practice*. American Psychological Association.
- Chang, E. C., Maydeu-Olivares, A., and D'Zurilla, T. J. (1997) 'Optimism and Pessimism as Partially Independent Constructs: Relationship to Positive and Negative

Affectivity and Psychological Well Being', *Personality and Individual Differences* 23, 433-440.

Chang, E.C., D'Zurilla, T. J., & Maydea-Olivares. (1994). Assessing the dimensionality of optimism and pessimism using multi-measure approach. *Cognitive Therapy & Research*, 18, 143-161.

Cheung, W. Y., Sedikides, C., & Wildschut, T. (2016). Induced nostalgia increases optimism (via social-connectedness and self-esteem) among individuals high, but not low, in trait nostalgia. *Personality and Individual Differences*, 90, 283-288.

Cheung, W. Y., Wildschut, T., Sedikides, C., Hepper, E. G., Arndt, J., & Vingerhoets, A. J. (2013). Back to the future: Nostalgia increases optimism. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 39(11), 1484-1496.

Drake, L., Duncan, E., Sutherland, F., Abernethy, C., & Henry, C. (2008). Time perspective and correlates of wellbeing. *Time & Society*, 17(1), 47-61.

Hallegatte, D., & Marticotte, F. (2014). Does Holbrook's nostalgia index measure nostalgia proneness?.

Havlena, W. J., & Holak, S. L. (1991). „The Good Old Days“: Observations on Nostalgia and Its Role in Consumer Behavior. *ACR North American Advances*.

Hepper, E. G., Wildschut, T., Sedikides, C., Ritchie, T. D., Yung, Y. F., Hansen, N., ... & Gebauer, J. E. (2014). Pancultural nostalgia: Prototypical conceptions across cultures. *Emotion*, 14(4), 733.

Hepper, E. G., Ritchie, T. D., Sedikides, C., & Wildschut, T. (2012). Odyssey's end: Lay conceptions of nostalgia reflect its original homeric meaning. *Emotion*, 12(1), 102.

Holak, S. L., & Havlena, W. J. (1998). Feelings, fantasies, and memories: An examination of the emotional components of nostalgia. *Journal of Business Research*, 42(3), 217-226.

Holbrook, M. B., & Schindler, R. M. (1996). Market segmentation based on age and attitude toward the past: Concepts, methods, and findings concerning nostalgic influences on customer tastes. *Journal of Business Research*, 37(1), 27-39.

Holbrook, M. B., & Schindler, R. M. (1991). Echoes of the dear departed past: Some work in progress on nostalgia. *ACR North American Advances*.

Penezić, Z. (2002). *Skala optimizma-pesimizna (O-P skala)*, U: K. Lacković-Grgin, A. Proroković, V. Čubela, Z. Penezić (Ur.) Zbirka psihologijskih skala i upitnika, Zadar, Filozofski fakultet, 15-17.

Pierro, A., Pica, G., Klein, K., Kruglanski, A. W., & Higgins, E. T. (2013). Looking back or moving on: How regulatory modes affect nostalgia. *Motivation and Emotion*, 37(4), 653-660.

Pituch, K. A., & Stevens, J. P. (2015). *Applied multivariate statistics for the social sciences: Analyses with SAS and IBM's SPSS*. Routledge, 2015.

Reid, C. A., Green, J. D., Wildschut, T., & Sedikides, C. (2015). Scent-evoked nostalgia. *Memory*, 23(2), 157-166.

Robertson, S. (2013). *Nostalgia and wellbeing across the lifespan* (Doctoral dissertation, University of Southampton).

Routledge, C., Arndt, J., Wildschut, T., Sedikides, C., Hart, C. M., Juhl, J., ... & Schlotz, W. (2011). The past makes the present meaningful: Nostalgia as an existential resource. *Journal of Personality and Social Psychology*, 101(3), 638.

Routledge, C., Arndt, J., Sedikides, C., & Wildschut, T. (2008). A blast from the past: The terror management function of nostalgia. *Journal of Experimental Social Psychology*, 44(1), 132-140.

Sedikides, C., & Wildschut, T. (2018). Finding meaning in nostalgia. *Review of General Psychology*, 22(1), 48-61.

- Sedikides, C., Cheung, W. Y., Wildschut, T., Hepper, E. G., Baldursson, E., & Pedersen, B. (2018). Nostalgia motivates pursuit of important goals by increasing meaning in life. *European Journal of Social Psychology, 48*(2), 209-216.
- Sedikides, C., Wildschut, T., Routledge, C., Arndt, J., Hepper, E. G., & Zhou, X. (2015). To nostalgize: Mixing memory with affect and desire. *In Advances in experimental social psychology* (Vol. 51, pp. 189-273). Academic Press.
- Sedikides, C., Wildschut, T., Arndt, J., & Routledge, C. (2008). Nostalgia: Past, present, and future. *Current Directions in Psychological Science, 17*(5), 304-307.
- Sedikides, C., Wildschut, T., & Baden, D. (2004). Conceptual issues and existential functions. *Handbook of experimental existential psychology, 205*.
- Seehusen, J., Cordaro, F., Wildschut, T., Sedikides, C., Routledge, C., Blackhart, G. C., ... & Vingerhoets, A. J. (2013). Individual differences in nostalgia proneness: The integrating role of the need to belong. *Personality and Individual Differences, 55*(8), 904-908.
- Sircova, A., Van De Vijver, F. J., Osin, E., Milfont, T. L., Fieulaine, N., Kislali-Erginbilgic, A., ... & Leite, U. D. R. (2014). A global look at time: A 24-country study of the equivalence of the Zimbardo Time Perspective Inventory. *Sage Open, 4*(1), 2158244013515686.
- Stephan, E., Sedikides, C., & Wildschut, T. (2012). Mental travel into the past: Differentiating recollections of nostalgic, ordinary, and positive events. *European Journal of Social Psychology, 42*(3), 290-298.
- Stolarski, M., Fieulaine, N., & van Beek, W. (2015). *Time perspective theory; Review, research, and application*. Cham: Springer International.
- Van Tilburg, W. A., Wildschut, T., & Sedikides, C. (2018). Nostalgia's place among self-relevant emotions. *Cognition and Emotion, 32*(4), 742-759.

Wildschut, T., Sedikides, C., Arndt, J., & Routledge, C. (2006). Nostalgia: content, triggers, functions. *Journal of personality and social psychology*, 91(5), 975.

Zhou, X., Sedikides, C., Wildschut, T., & Gao, D. G. (2008). Counteracting loneliness: On the restorative function of nostalgia. *Psychological Science*, 19(10), 1023-1029.

Zimbardo, P.G., Boyd, J.N. (1999). Putting Time in Perspective: A Valid, Reliable Individual- Differences Metric. *Journal of Personality and Social Psychology*, Vol. 77, No.6, 1271-1288.

Zimbardo, P., & Boyd, J. (2008). *The time paradox: The new psychology of time that will change your life*. Simon and Schuster.

Prilozi

Prilog A

Batcho inventar nostalgije (BNI)

Koristeći navedenu skalu, molim Vas da označite broj uz stavku koja vam nedostaje kako biste opisali koliko vam ona nedostaje iz vremena kad ste bili mlađi.

1 - Nimalo mi ne nedostaje, 9 - Izrazito puno mi nedostaje

Obitelj

Heroji i Heroine

Nemati razloga za brigu

Mjesta

Glazba

Netko koga ste voljeli

Prijatelji

Stvari koje ste radili

Igračke

To kakvi su ljudi bili

Osjećaji koje ste imali

Tv serije i filmovi

Škola

Imati nekoga na koga se možete osloniti

Praznici

To kakvo je društvo bilo

Kućni ljubimci

Ne poznavati zle i tužne stvari

Crkva hram ili slično

Vaš dom

Prilog B

Southamptonska skala nostalgije (SNS)

Prema hrvatskom rječniku, „nostalgija“ se definira kao sentimentalna čežnja za prošlim vremenom ili nečim što je bilo prije. Imajući definiciju na umu, molim Vas da odgovorite na sljedeća pitanja.

Koliko vrijednosti pridajete nostalgiji?

1 – 7 - Niti malo – Izrazito puno

Koliko Vam je važno prisjećati se nostalgичnih iskustava?

1 – 7 - Niti malo – Izrazito važno

Koliko Vam je važno osjećati se nostalgичno?

1 – 7 - Niti malo – Izrazito važno

Koliko ste skloni osjećati se nostalgичno?

1 – 7 - Niti malo – Izrazito puno

Koliko često se osjećate nostalgичno?

1 – 7 - Vrlo rijetko – Vrlo često

Općenito govoreći, koliko često se prisjećate nostalgичnih iskustava?

1 – 7 - Vrlo rijetko – Vrlo često

Preciznije, koliko često se prisjećate nostalgичnih iskustava? Molim, odaberite samo jedan od ponuđenih odgovora.

1) Barem jednom dnevno

2) Tri do četiri puta tjedno

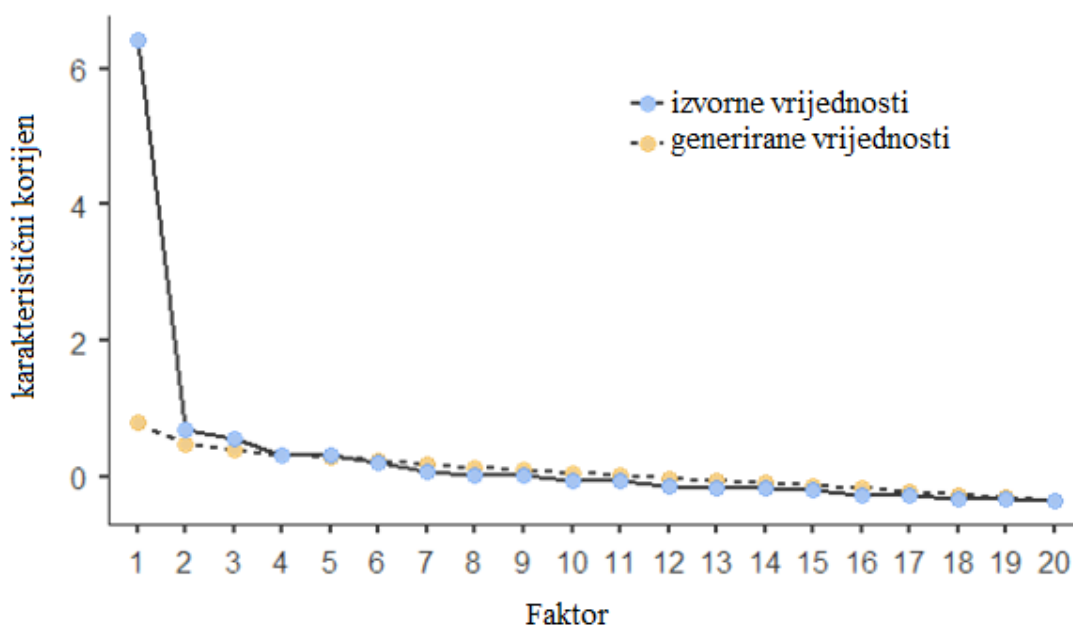

- 3) Dva puta tjedno
- 4) Jednom tjedno
- 5) Jednom do dva puta mjesečno
- 6) Jednom u nekoliko mjeseci
- 7) Jednom ili dva puta godišnje

Prilog C

Molim Vas da razmislite i prisjetite se Vaših omiljenih filmova. Na primjer, to mogu biti filmovi koje ste rado gledali već nekoliko puta i rado biste ih pogledali opet. Molim Vas da zatim u prostoru u nastavku navedete 5 najomiljenijih filmova prema proizvoljnom redoslijedu. U slučaju da navodite film stranog podrijetla molim Vas da, ukoliko je moguće, navedete naziv filma na izvornom jeziku (npr. engleski, njemački, francuski itd.). Također, ako navodite film iz serijala od više nastavaka molim Vas da napomenete o kojem se nastavku radi.

Prilog D

Slika 1. Scree dijagram i grafički prikaz karakterističnih korijenova dobivenih faktorskom analizom i nasumično generiranih podataka